

Hrvatska pisana baština kao povijesni izvor: prigodna poezija i Austrijsko Carstvo u 1. pol. 19. st. u Dalmaciji

Lakuš, Jelena

Source / Izvornik: **Kroatologija : časopis za hrvatsku kulturu, 2011, 1, 135 - 152**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:122109>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-14**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

UDK 930.85
Izvorni znanstveni članak
Primljen 30. 4. 2010.
Prihvaćen za tisak 15. 3. 2011.

JELENA LAKUŠ

Odsjek za informacijske znanosti
Filozofski fakultet
Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Lorenza Jägera 9, HR-31 000 Osijek
jlakus@ffos.hr

HRVATSKA PISANA BAŠTINA KAO POVIJESNI IZVOR: PRIGODNA POEZIJA I AUSTRIJSKO CARSTVO U 1. POL. 19. ST. U DALMACIJI

Austrijsko Carstvo prve polovice 19. stoljeća obilježava snažna cenzura, koja velikim dijelom usmjerava i dalmatinsku knjižnu produkciju nakon što Bečkim kongresom 1815. godine Dalmacija postaje sastavnim dijelom Carstva. U njezinoj žanrovski i sadržajno relativno siromašnoj izdavačkoj i tiskarskoj djelatnosti velik dio cjelokupne knjižne proizvodnje čini prigodna poezija. Prigodnicama su bili popraćeni svi važni događaji vezani uz cara i članove carske obitelji (imendani, rođendani, posjeti cara), ali su obilježavana i razna javna događanja iz života visokoga klera ili plemstva (ustoličenja biskupa, mlade mise, zaruke, vjenčanja, smrti). O popularnosti prigodne poezije svjedoči i činjenica da su prigodnice čak naručivane, a viđeniji su ih građani katkad objavljivali i pod svojim imenom. Unatoč tomu, zbog svoga često slaboga umjetničkoga dometa, prigodnice rijetko nalaze svoje mjesto u antologijama lirike. No, iako katkad slabe umjetničke vrijednosti, one imaju veliku kulturnopovijesnu vrijednost. Cilj je ovoga rada stoga analizirati prigodnice s triju aspekata: društveno-političkog, kulturološkog i komunikološkog. Analizom je obuhvaćeno prigodno stihotvorstvo svih triju dalmatinskih izdavačkih i tiskarskih središta – Zadra, Splita i Dubrovnika – u razdoblju od 1815. do 1850. godine. Namjera je pokazati da prigodnice, odišući duhom lokalne dalmatinske sredine te odražavajući ne samo vrijeme u kojem nastaju nego i neka prošla vremena, predstavljaju vrlo vrijedan povijesni izvor.

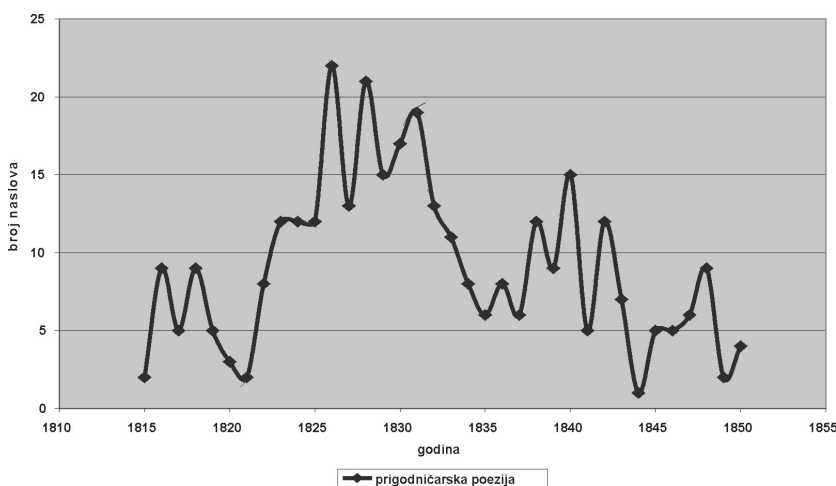
Ključne riječi: Dalmacija, prigodnice, Austrijsko Carstvo, 19. stoljeće

Austrijsko Carstvo prve polovice 19. stoljeća obilježava snažna cenzura koja velikim dijelom usmjerava i dalmatinsku knjižnu produkciju nakon što Bečkim kongresom 1815. godine Dalmacija postaje sastavnim dijelom Carstva (Pederin 2008). U njezinoj žanrovski i sadržajno relativno siromašnoj izdavačkoj i tiskarskoj djelatnosti velik dio, gotovo 40 %, cjelokupne knjižne proizvodnje čini prigodna poezija. Unatoč tomu, zbog svoga često slaboga umjetničkoga dometa, prigodnice rijetko nalaze svoje mjesto u antologijama lirike. Određujući prigodne pjesme kao književni žanr Vinko Brešić navodi kako je riječ o “pojavi koja se u francuskoj tradiciji uobičajila pod nazivom *poésie de circonstance*, a u talijanskoj i engleskoj *poesia d’occasione*, odnosno *occasional verse*. Prema njemačkom obliku *Gelegenheitsgedicht* u hrvatskoj se tradiciji ustalio termin *prigodna pjesma* ili *prigodnica* i prema njemu izvedeni glagol *prigodničariti*, koji je danas uglavnom pejorativno obojen, pa su i pjesničke prigodnice svrstane u oblike niže umjetničke vrijednosti, a njihovi autori najčešće u diletante i epigone” (Brešić 2005: 40). Ipak, s obzirom na to da su prigodnice u pojedinim razdobljima uživale status poželjne književne konvencije, one su se našle i u opusu priznatih autorskih veličina (Ćurić 2005: 117). I unatoč tomu, najvećim su dijelom ostale izvan književnoznanstvenih rasprava,¹ premda nisu bile nepoznanica hrvatskim povjesničarima književnosti, latinistima ili, pak, knjižničarima, koji su ih, imajući svijest o njihovoj žanrovskoj specifičnosti, od druge polovice 18. pa sve do kraja 19. stoljeća izdvajali u katalogu NSK u poseban fond (Perić i drugi 2006: 111), nastojeći ih sustavno prikupljati i obuhvatiti fondom Croatica, što se čini i danas (Izvješće o radu NSK 2004, Izvješće o radu NSK 2006). Ipak, tek su posljednjih godina zabilježena pojedinačna nastojanja da se fenomen prigodne poezije sustavno istraži.² Ta su istraživanja pokazala da prigodnice, iako katkad slabe umjetničke vrijednosti, imaju veliku kulturno-povijesnu vrijednost jer često odražavaju društveno-političko i kultur-

¹ Ćosić upozorava da je, primjerice, prigodno pjesništvo posljednjih dubrovačkih klasicista, kako na latinskom tako i na talijanskom i hrvatskom jeziku, jako zanemareno (Ćosić 2003: 271).

² Spomenimo samo vrlo opsežnu bibliografiju pjesničkih prigodnica biskupu Josipu Jurju Strossmayeru (Pšihistal, Zovko 2009: 157–196), koja sadrži popis već postojećih bibliografskih pregleda prigodničarskih tekstova posvećenih biskupu Strossmayeru, kao i nekoliko radova na tu temu, od kojih izdvajamo dvije bibliografije – Ćurić 2006, Ćurić 2005). Predmetom su interesa istraživača bile i prigodnice posvećene banu Josipu Jelačiću (Laljak 2002: 485–509, Laljak 2001, Jembrih 1995: 51–60), kao i prigodno pjesništvo na latinskom jeziku (Bratičević 2005: 15–29, Galić 2006 (doktorska dizertacija u izradi), itd. Posebno treba izdvojiti bibliografiju hrvatskoga latinizeta koju je sastavio Šime Jurić (Jurić 1968–1982), a čiji značajan dio čine upravo prigodnice na latinskom jeziku. Bibliografija završava s godinom 1848, iako ta godina nije označila i kraj pisanja na latinskom jeziku, osobito ako govorimo o poeziji.

no ozračje vremena u kojem su nastajale.³ No, unatoč tomu što ih možemo smatrati dragocjenim kulturno-povijesnim svjedočanstvom, one nezasluženo stoje na marginama interesa povjesničara. Cilj je ovoga rada stoga analizirati prigodnice s triju aspekata – društveno-političkog, kulturološkog i komunikološkog, ne ulazeći u njihova tematska, metrička, kompozicijska i vrsna obilježja, odnosno izričajno-stilsku razinu pjesničkoga diskursa. Analizom je obuhvaćeno prigodničarstvo svih triju dalmatinskih izdavačkih i tiskarskih središta, Zadra, Splita i Dubrovnika, od 1815. do 1850. godine.⁴ Namjera je pokazati da su prigodnice doista iznimno plodna istraživačka građa.

Grafikon 1. Prigodna poezija u Dalmaciji (1815–1850)

³ Primjerice, Irvin Lukežić i Šime Demo razmatraju anoniman rukopis latinske ode austrijskom nadvojvodi i ugarskom palatinu Josipu iz 1801. godine, društveno-političke prilike u kojima je oda nastala te posljedice koje je izazvala, zaključujući da je možemo smatrati dragocjenim književnim i kulturno-povijesnim svjedočanstvom (Lukežić i Demo 2007: 1–21). Nadalje, Stjepan Laljak u predgovoru svoje bibliografije prigodnica posvećenih banu Josipu Jelačiću ističe da mu je namjera u prigodnicama progovoriti o tome kakav je zapravo Jelačić bio kao čovjek, pokazati, na primjer, da je bio ljubitelj umjetnosti, da je imao mnogobrojne poklonike i obožavatelje, čak i puno prije nego što se domogao banske časti 1848. godine (Laljak 2001: 5).

⁴ Podaci koji slijede rezultat su istraživačkoga rada u Znanstvenoj knjižnici i Knjižnici Državnoga arhiva u Zadru, te Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu. Tim je istraživanjem prikupljeno gotovo tisuću publikacija (knjige, knjižice manjega opsega, časopisi i novine te godišnjaci, bez obzira na jezik ili pismo kojim su pisani, tiskani ili izdani u tiskarskim središtima toga vremena u Dalmaciji – Zadru, Splitu i Dubrovniku). Ta je građa okupljena u knjizi *Izdavačka i tiskarska djelatnost na dalmatinskom prostoru (Zadar, Split i Dubrovnik) u prvoj polovici 19. stoljeća (1815–1850): Bibliografija monografskih i serijskih publikacija – građa*, tiskanoj 2005. godine u izdanju Književnoga kruga u Splitu.

Prigodnice su, dakle, bile veoma zastupljena lirska vrsta tijekom 19. stoljeća, koje je iznijelo vrlo produktivne prigodničare poput Nikole Ivellija, o kojem će biti više riječi nešto poslije, zatim pedagoga i latinskoga pjesnika Urbana Appendinija, iz reda pijarista, koji je doselio iz Italije u Dubrovnik te u dubrovačkoj gimnaziji poučavao filozofiju i matematiku, Agostina Brambilla i Josipa Čobarnića, o kojima će također detaljnije biti više riječi u kontekstu prigodnica posvećenih vladarskim autoritetima, Josipa Ferrari-Cupillija, također carskoga pjesnika te dominikanca i učitelja retorike Andela Maslača (uz njih, dakako, bilježimo i niz drugih pjesnika prigodničara koji su se povremeno pojavljivali sa svojim uradcima), pa ga čak možemo nazvati i “zlatnim dobom” prigodničarenja u hrvatskoj književnosti (Čurić 2005: 121). Ta činjenica ne začuđuje jer se vještina njihova sastavljanja učila već u školi, u kojoj su se svi važni društveni događaji obilježavali književnim akademijama za koje su učenici pisali stihove (Bratičević 2005: 16).⁵ Povod za nastanak prigodnica bili su događaji važni za društveni život pojedinca ili cijele zajednice, a svrha im je bila da ga veličaju, slave i usjeku u pamćenje, jednako kao što se nastojalo slaviti i usjeći u pamćenje neku osobu. Pisane su povodom raznih zgoda: zaruka i vjenčanja, imendana, rođendana i smrti, bolesti i ozdravljenja, posjeta vladarskih namjesnika i careva, ustoličenja biskupa, mladih misa i korizmenih propovijedi, raznih javnih događanja i slično, što ukazuje na jednu od njihovih temeljnih odrednica – okazionalnost. Prigoda, naime, zahtijeva neposrednu reakciju u vrlo kratkom roku (Bratičević 2005: 16). Tendencija, pak, da se prigodnicom ukaže na određeni događaj, važan za društvo i pojedinca u tom trenutku, ukazuje na funkcionalnost, kao još jednu važnu odliku ove lirske vrste (Bratičević 2005: 21).

O popularnosti prigodne poezije svjedoči i činjenica da su prigodnice čak naručivane, a viđeniji su ih građani katkad objavljivali i pod svojim imenom (Zorić 1971: 356). Također, ne treba zaboraviti da se na pjesništvo tijekom 19. stoljeća, osobito u njegovoj prvoj polovici, gledalo utilitaristički (Gavrin 1970: 56), pa možda i odatle velika zastupljenost pjesama prigodnica. U razdoblju pokrivenim istraživanjem prigodna poezija dosiže vrhunac svoje popularnosti dvadesetih godina 19. stoljeća, kao što se može zamijetiti na grafikonu 1. Na godinu se tiska čak dvadesetak raznovrsnih prigodnica, uglavnom na talijanskom i latinskom jeziku, što je u siromašnoj produkciji Dalmacije bio relativno velik broj. Pritom prigodnice na talijanskom jeziku čine više od polovice sveukupnih prigodnica.⁶ Spisatelji su toga vremena,

⁵ Tako su, primjerice, polaznici pijarističkoga kolegija u Dubrovniku pod budnom paskom svojih profesora retorike postupno svladavali vještinu prigodničarskoga stihotvorenja.

⁶ Od 338 prigodnica identificiranih istraživanjem, njih je čak 179 bilo na talijanskom jeziku. Pribrojimo li tome i određen broj dvojezičnih ili trojezičnih prigodnica, taj je broj još veći.

naime, iako su neki među njima poznavali i narodni jezik, uglavnom pisali na talijanskom jer su se – najčešće obrazovani na tom jeziku – njime lakše književno izražavali i lakše komunicirali s književnim svijetom u Europi. Prigodnice na latinskom jeziku, pak, čine otprilike četvrtinu svih prigodnica.⁷ Latinski je jezik još uvijek bio dosta zastupljen zbog svoje jezične univerzalnosti i jezičnoga kozmopolitizma, odnosno želje pjesnika da se internacionalnim jezikom lakše približe ostatku Europe, ali i zbog činjenice da su spisatelji nerijetko imali klasično humanističko obrazovanje te velikim dijelom bili pripadnici vjerskih krugova. U Dubrovniku, u kojem je tada još uvijek bio iznimno jak krug latinista, broj je prigodnica na latinskom jeziku bio najveći.⁸ Zamjetan je, međutim, iznimno malen broj prigodnica na narodnom jeziku, što ne začuđuje ako se ima u vidu činjenicu da se narodni jezik u to doba smatrao ponajprije jezikom seljaštva i gradskoga puka, premda se njime katkad govorilo i u gospodskim obiteljima, ali nerijetko samo unutar doma.⁹

U svakom slučaju, tijekom 19. stoljeća najzastupljenije su bile prigodnice posvećene caru i članovima carske obitelji, najčešće prigodom careva imendana, rođendana ili katkad njegova dolaska u grad, što je inače bila uobičajena praksa na austrijskom dvoru, koji je obično posjedovao svoga carskoga pjesnika – *poeta cesareo* (Zorić 1971: 356). Takva je pjesnika, u osobama Nikole Jakšića, Nikole Ivellija, Urbana Appendinija, Agostina Brambilla, Josipa Čobarnića, Anđela Maslača, Josipa Ferrari-Cupillija, Blaža Getaldića, Giovanni Frapportija, Jakova Mariana i mnogih drugih, sada imala i Dalmacija. Tako je, primjerice, Agostino Brambilla, inače talijanski doseljenik koji se vrlo brzo uključio u društveni i kulturni život Dalmacije, postavši i prvim urednikom lista *Gazzetta di Zara* od 1832. do 1836, redovito obilježavao “carske” datume, postavši tako najpoznatiji kazališni prigodničar s kantatama u čast Carstva, drugim riječima, *poeta cesareo* zadarskoga kazališta (Nižić 1999). Prigodnice u slavu Habsburgovaca pisao je i Josip Čobarnić, inače jedan od posljednjih hrvatskih latinista itd.

“Dvorske” su se prigodnice inače pisale redovito, iz godine u godinu.¹⁰ U prvih trideset i pet godina austrijske vladavine “dvorska” je prigodna

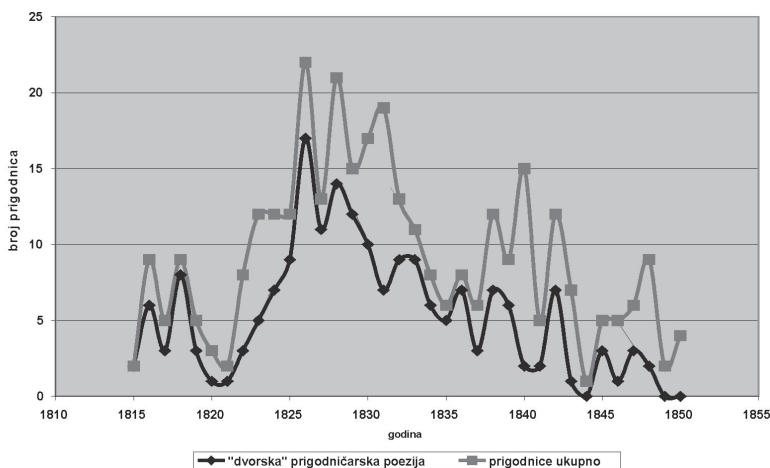
⁷ Provedenim je istraživanjem identificirano 75 (jednojezičnih) prigodnica na latinskom jeziku. Broj je još veći pribrojimo li im i dvojezične ili trojezične prigodnice. Prigodnice na latinskom jeziku inače čine važan dio već spomenute bibliografije hrvatskoga latinista Šime Jurića.

⁸ Usporedi s cjelokupnom višejezičnom knjižnom produkcijom u sva tri izdavačka i tiskarska središta – Zadru, Splitu i Dubrovniku u: Lakuš 2005: 84–107.

⁹ Identificirano je samo 14 prigodnica na narodnom jeziku.

¹⁰ Mahom su bile na talijanskom jeziku, njih čak 114, dok je, pak, onih na latinskom jeziku bilo samo 40. No, broj onih na hrvatskom, jednako kao i kod ukupnoga broja prigodnica, bio je iznimno malen, njih samo 7.

poezija činila više od 20 % cjelokupne dalmatinske knjižne produkcije.¹¹ Međutim, možemo pretpostaviti da je njihov broj vrlo vjerojatno i mnogo veći. Treba, naime, uzeti u obzir ograničenost ovoga istraživačkoga rada, ali i činjenicu da su mnoge prigodnice ostale u rukopisima¹² te da su nerijetko objavljivane i u novinama i časopisima. Također, budući da su mnoge od njih tiskane i na lecima, možda još uvijek najvažnijim lokalnim informativnim medijem, kako bi se mogle raspačavati na dan svečanosti, često su nepovratno izgubljene. U svakom slučaju, sredinom dvadesetih godina “dvorsko” prigodno stihotvorstvo dostiže vrhunac svoje popularnosti, kao što se vidi na grafikonu 2, jednako kao i cjelokupna produkcija prigodnica, dok, pak, tridesetih i četrdesetih godina bilježi postupan pad. Pad je zabilježen i početkom dvadesetih godina, kada je i cjelokupna knjižna produkcija u Dalmaciji bila jako skromna, najvjerojatnije zbog snažne cenzure izazvane razmahalim pokretom karbonara na Apeninskom poluotoku.¹³

Grafikon 2. “Dvorska” prigodna poezija u Dalmaciji i prigodnice ukupno (1815–1850)

Prigodnice su najčešće pisane prigodom careva rođendana, a najveći je dio njih bio posvećen caru Franji I., koji je unatoč sprovođenju apsolutističke politike i uvođenju strogoga policijskoga režima, u narodu ostao zapamćen

¹¹ U cjelokupnoj je knjižnoj produkciji Dalmacije bila zastupljena sa 194 naslova, što je činilo 21,5 % cjelokupne produkcije.

¹² Irena Bratičević, primjerice, navodi da se samo u Znanstvenoj knjižnici i u Knjižnici Male braće u Dubrovniku čuva više od tri stotine i šezdeset rukopisa latinske prigodne poezije 19. stoljeća (Bratičević 2005: 16).

¹³ O pokretu karbonara u Dalmaciji vidi više u: Obad 1975: 96–99, Obad 1984/85: 149–158.

kao “dobri car Franjo” zbog svoje popularnosti stečene u napoleonskim ratovima (Budak i drugi 2003: 123). U dvadesetak godina njegove vladavine nad dalmatinskim prostorom, od trenutka stupanja Dalmacije u sklop Austrijskoga Carstva pa sve do njegove smrti 1835. godine, čak je 125 prigodnica napisanih povodom carskih rođendana (od ukupno njih 194 identificiranih) bilo posvećeno upravo njemu. Velikim je dijelom riječ o prigodnom stihotvorstvu pripravljenom za izvođenje na daskama lokalnih dalmatinskih kazališta na dan careva rođendana 12. veljače, premda su prigodnice pisane i povodom careva imendana 4. listopada.¹⁴ Prigodnicama je popraćeno i otkrivanje careva portreta u zgradi dalmatinskoga Namjesništva 1816. godine (Jakšić 1816), njegov posjet Dalmaciji 1818. godine (Jakšić 1818, Točić i drugi 1818, Sorgo i drugi 1818), ozdravljenje 1826. godine (Frapporti 1826, Čobarnić i drugi 1826, Chersa i drugi 1826), itd. Uglavnom je riječ o zbirkaama prigodnica u kojima su sa svojim prigodnim stihovima bili zastupljeni mnogobrojni autori.

Zamjetan je, međutim, mnogo manji broj prigodnica posvećenih njegovu nasljedniku, caru Ferdinandu I, koji je za ugarskoga kralja bio okrunjen još za života svojega oca Franje. No, kako je Ferdinand bio teški mentalni bolesnik te gotovo potpuno nesposoban vladati, car je Franjo pod Metternichovim utjecajem oporučno odredio da uz Ferdinanda (zapravo umjesto njega) vlada Državna konferencija, odnosno skrbničko vijeće, u koje su imenovani njegov državni kancelar Metternich, koji je tu odluku zdušno podupirao želeći na prijestolju slaboumnoga vladara umjesto kojega bi sam slobodno vladao,¹⁵ zatim grof Anton Kolowrat, nadvojvoda Ludwig i nadvojvoda Franjo Karlo. Ferdinand je sve odluke u pravilu bespogovorno potpisivao, dovodeći pojam apsolutizma do apsurdna jer je bio apsolutni vladar koji je o malo čemu odlučivao (Budak i drugi 2003: 121–125). Stoga je njegova popularnost bila znatno manja nego Franjina pa je to vjerojatno i razlogom manjega broja prigodnica posvećenih njemu u čast. Tako je, primjerice, u manje od petnaest godina njegove vladavine (1835–1848) samo 29 prigodnica bilo napisano povodom careva rođendana 19. travnja. Treba, međutim, imati na umu i opće društveno-političko ozračje u kojem prigodnice nastaju. Kraj Franjine vladavine 1835. godine, naime, obilježeno je u Hrvatskoj narodnim preporodom. Pjesništvo tada, osobito od trećega i četvrtoga desetljeća 19. stoljeća, zadobiva nacionalno-utilitarističku notu i pridonosi buđenju nacionalne svijesti. Književnik se u nas okreće narodu i masi, nastupajući u ime cijeloga nacionalnoga kolektiva te svojim nacionalnim romantizmom i optimizmom pridonosi buđenju nacionalne svijesti

¹⁴ Primjere prigodnica vidi u bibliografiji: Lakuš 2005.

¹⁵ Do 1848. carevinom će doista i upravljati gotovo kao vladar.

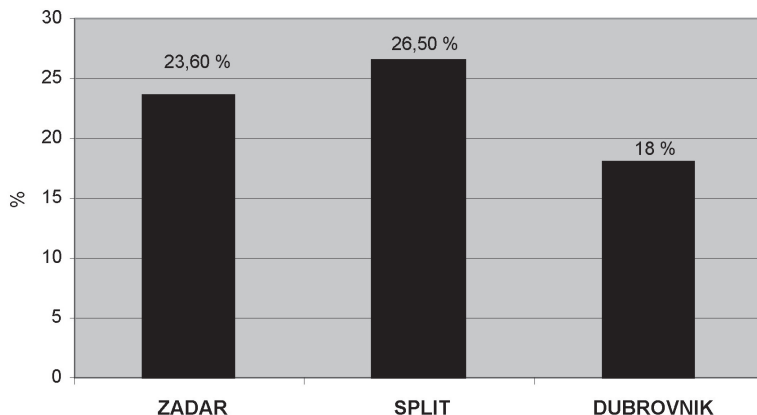
(Gavrin 1970: 56).¹⁶ Iako, dakako, pisanje prigodnica u čast Habsburgovcima nije nužno bilo uvijek u suprotnosti s buđenjem narodnoga duha, jer su pod pritiskom ugarskoga nacionalizma Hrvati upravo u Beču počeli tražiti saveznika u borbi za očuvanje svoga nacionalnoga identiteta,¹⁷ činjenica jest da je broj dvorskih prigodnica upravo tada, tridesetih i četrdesetih godina 19. stoljeća, postupno opadao slijedeći cjelokupan trend pada popularnosti prigodne poezije.¹⁸

Nadalje, iz navedenih je primjera prigodnica očito da je svako izdavačko i tiskarsko središte Dalmacije nastojalo zasebno obilježiti najvažnije događaje vezane uz cara i carsku obitelj, pa je tako “dvorska” produkcija unutar cjelokupne knjižne produkcije svakoga tiskarskoga središta bila zastupljena u Splitu s 26,5 %, u Zadru s 23,6 %, a u Dubrovniku s tek 18 %, kao što je vidljivo i iz grafikona 3. Činjenica da Split i Zadar nadmašuju u tom smislu Dubrovnik još je očitija iz broja naslova. U Zadru su u tom razdoblju zabilježena 123 naslova “dvorskog” stihotvorstva, dok je u Splitu i Dubrovniku taj broj bio znatno manji (grafikon 4), iako u Dubrovniku, što je vrlo zanimljivo, pronalazimo, primjerice, zbirku prigodnica kojom 1815. godine Antun i Toma Chersa, Rafael Andrović i Luka Stulli slave pripojenje Dubrovnika Austriji (Andrović i drugi 1815). U “Prozopopeji” Rafaela Androvića, koja je sastavni dio ove zbirke prigodnih pjesama, grad Dubrovnik se poput ljudskoga bića prisjeća dana svoje slobode i ugleda, pa jadikuje zbog nevolja prouzročenih francuskom vlašću, te potom slavi austrijskoga cara koji mu je ponovno donio vedre dane (Bratičević 2005: 21). Slavljenje autoriteta (cara), želja da ga se prikaže u najboljem mogućem svjetlu te nastupanje pjesnika prigodničara u ime cijele zajednice, ukazuju na još dvije važne odlike prigodnoga pjesništva – uzvišenost i reprezentativnost (Bratičević 2005: 21, 26).

¹⁶ Smatra se da je književnost toga vremena više služila razvijanju nacionalne svijesti, nego što je pridavala pozornost estetskim ciljevima, jer pjesnici su često političari, a političari pjesnici.

¹⁷ Iako Beč nije htio prihvatiti prijedlog grofa Janka Draškovića da se ponovno uvede posebna vlada za Hrvatsku, kao što je bilo u vrijeme Marije Terezije, ipak je Ferdinand odbio potpisati odluku Ugarskoga sabora o uvođenju mađarskoga kao službenoga jezika u Hrvatsku, podupirući pravo Hrvatske na uporabu narodnoga jezika, čak i kada je 1843. popustio pred pritiscima Mađara i zabranio ilirsko ime. U tom je duhu podupro hrvatske zastupnike u Ugarskom saboru u daljnjem korištenju latinskoga jezika umjesto mađarskoga, koji je bio nametan, a 1845. potpisao je i rješenje o osnivanju katedre za ilirski jezik i književnost pri zagrebačkoj Akademiji (Budak i drugi 2003: 126).

¹⁸ Dakako, da bismo mogli donijeti cjelovitiju sliku o popularnosti prigodne poezije u 19. stoljeću, valjalo bi istražiti i bogatstvo njezine produkcije tijekom druge polovice stoljeća. Irvin Lukežić, primjerice, navodi kako je upravo od sredine 19. stoljeća sastavljanje letaka s prigodnim pjesmama postao pravi pomodni trend pa prigodne stihove mnogi pišu ili barem naručuju (Lukežić 2007: 18).

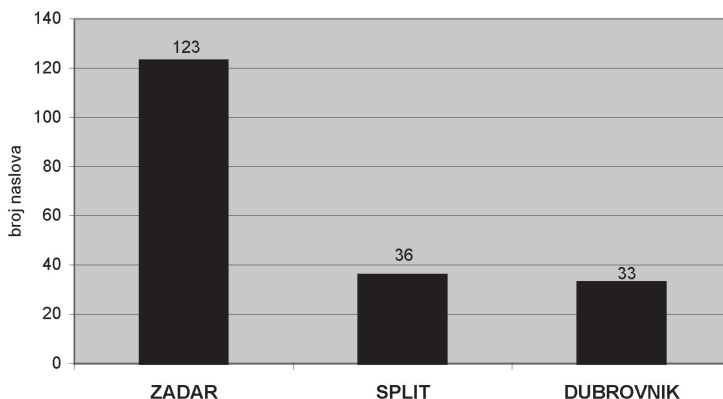

Grafikon 3. “Dvorska” prigodna produkcija u Zadru, Splitu i Dubrovniku u odnosu na cjelokupnu knjižnu produkciju svakoga tiskarskoga središta (1815–1850)

Teško je ocijeniti koliko je “dvorsko” prigodno stihotvorstvo doista bilo iskaz odanosti i lojalnosti austrijskim carevima, odnosno bezuvjetnoga prihvaćanja tradicionalnoga učenja o božanskom podrijetlu vlasti u kojem su bili odgajani ne samo habsburški vladari već i sami podanici Carstva (Lakuš 2007: 67–84), no činjenica jest da su prigodnice desetljećima činile glavnu knjižne produkcije u Dalmaciji. Knjižna je produkcija u to doba bila velikim dijelom određena represivnim sustavom cenzure koji je onemogućavao slobodno djelovanje autora, a time i bogatiju i sadržajnu ponudu na knjižarskom tržištu. Razlozi popularnosti prigodnica mogu biti višestruki. Ono što je sigurno jest da prigodnice rijetko nastaju iz literarnih pobuda, već su obično potaknute nekim aktualnim događajem ili osobom, a nerijetko su i naručivane, možda čak i na zahtjev samih državnih vlasti,¹⁹ pa ne moraju nužno izražavati osobna uvjerenja njihovih autora. Ne treba zaboraviti da se na pjesništvo u to doba gledalo uglavnom utilitaristički te da spisateljstvo još uvijek nije bilo profesija pa su samo rijetki mogli živjeti od pisanja. Tako je pisanje po narudžbi bio ne samo svojevrstan oblik vlastite promocije već i vjerojatno stanovit izvor prihoda.

Jedan od najpoznatijih carskih prigodničara, iako je pisao prigodnice i povodom niza društvenih događanja, svakako je bio splitski pravnik Nikola Ivelio, inače plemićkoga podrijetla, koji je opjevao sve lokalne vlastodršce od mletačke do druge austrijske vladavine. Kao što je nekada slavio veličinu

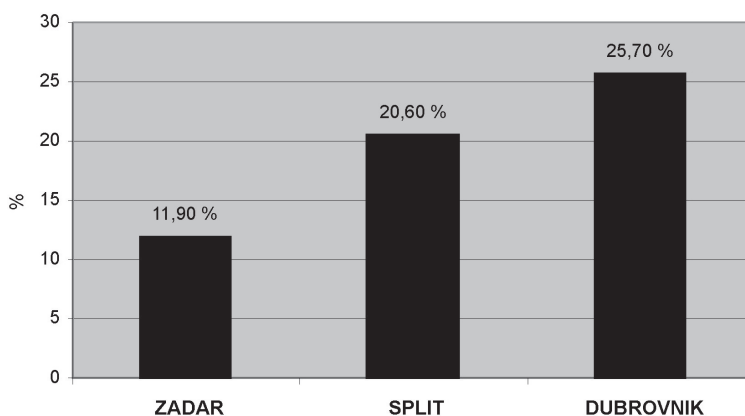
¹⁹ Primjerice, Irvin Lukežić ističe da su Riječani, obilježavajući važne događaje u gradu, poput svečanih dolazaka carske obitelji, inauguracije guvernera i sličnih javnih događanja, često iskazivali svoju “poslovičnu lojalnost prema predstavnicima vlasti” nerijetko nudeći svoje usluge naručiteljima iz lokalne gradske uprave (Lukežić 2007: 15).

Grafikon 4. “Dvorska” prigodna poezija u Zadru, Splitu i Dubrovniku (1815–1850)

i ljepotu Venecije, tako je jednako slavio i Napoleona u vrijeme njegove vladavine, a potom i austrijskoga cara Franju I. U Napoleonu je vidio božanstvo koje upravlja Univerzumom te onoga koji će omogućiti nesmetan razvitak narodnosti, tj. Dalmacije, a u Franji I. dobrog, očinskoga vladara. Smatrao je da su svi oni mogli unaprijediti zaostalu pokrajinu i osigurati povlastice veleposjedničkoga sloja kojem je pripadao (Zorić 1971: 374–378). Slično možemo reći i za Zadranina, pravnika i prevoditelja Nikolu Jakšića, koji se prvi put javlja kao pjesnik upravo u žanru prigodnica, te mu ostaje vjeran sve do smrti, pa ga možda možemo smatrati najproduktivnijim carskim pjesnikom. Jakšić, koji je inače dugo obnašao funkciju savjetnika u dalmatinskoj vladi za vrijeme Austrije, jednako je kao i Ivellio, stihovima pozdravljao uglednike raznih režima. Međutim, moguće je da njegova odanost Habsburgovcima nije bila hinjena, jer iako je svojedobno, 1809. godine, navodno bio među organizatorima demonstracija kojima se slavila francuska pobjeda, a izvgavala ruglu poražena austrijska vojska, ostao je u austrijskoj službi, pa čak i napredovao, podupirući stanovitu modernizaciju uprave u Dalmaciji, koja je pod mletačkom vlašću stoljećima bila zapuštena (Zorić 1971: 394–401). Zanimljivo je da s druge strane, pak, Jakšić u pojedinim prigodnicama posve jasno iskazuje svoje dalmatinsko i slavensko rodoljublje (prevodi niz ljubavnih i junačkih narodnih pjesama, a 1827. godine i Gundulićeva *Osmana*), pa stoga određenje njegova stava prema austrijskim vlastima svakako ne treba shvatiti olako. Slično vrijedi i za Anđela Maslaća, dubrovačkoga dominikanca, koji se s jednakim žarom klanjao Franji I. kao i prethodno Napoleonu i koji je francuski jezik svojih prigodnica naprosto zamijenio njemačkim (Bratičević 2005: 17). Česti politički potresi i društvena nesigurnost malobrojnoga obrazovanoga sloja nerijetko su uzrokovali takve ideološke obrate. Primjerice, opća društvena kriza nakon sloma Dubrovačke

Republike te neuspjeh građanskih reformi, koje je pokušao provesti francuski režim, pa potom i konačni Napoleonov slom, doveli su nakon zauzeća Dubrovnika 1814. godine do političkoga zaokreta Luke Stullija, dubrovačkoga liječnika i znanstvenika. Stulli je, naime, bio najprije pristaša građanske ideologije te izraziti frankofil i u tom je duhu i napisao niz prigodnica u slavu nositelja francuske vlasti. No, dolaskom se austrijskih vlasti prilagodio novoj političkoj situaciji, razočaran cjelokupnim društvenim ozračjem, te okrenuo veličanju habsburških vladara. Međutim, Stulli se ipak nije odrekao ideje očuvanja dubrovačke posebnosti u Monarhiji, zalažući se za to kod cara upravo putem prigodnica (Ćosić 2003: 261). Nije bio izdvojen slučaj. I Nikola Jakšić se prigodnicama, primjerice, zalagao za cjelokupan prosperitet Dalmacije pod okriljem Habsburgovaca (Nižić 1984: 71). Motivi prigodnica katkad su, dakle, bili naglašeno domoljubni, što zapravo i ne čudi jer je takav neobičan spoj domoljublja i režimskoga prigodničarstva, odnosno podaničke poniznosti i odanosti vladarima, bio česta pojava u europskoj književnosti toga vremena (Zorić 1971: 401, Nižić 1999: 52). U ovom je kontekstu svakako vrijedna spomena i činjenica da su pisci prigodnica velikim dijelom bili pripadnici vjerskih krugova, poput latinskoga pjesnika grkokatolika Vasilija Bubanovića, koji je najveći dio svojih prigodnica posvetio caru Franji I, a jednu od njih čak i na hrvatskom jeziku (Bubanović 1830), potom već spomenuti Urban Appendini i Josip Čobarnić te Albertino Benigni i Luka Torra. Uz njih su gotovo podjednako bili zastupljeni i državni službenici, koji su obnašali različite dužnosti u državnoj službi, te nerijetko, uz Crkvu, činili stup apsolutističkoga režima.

Grafikon 5. Prigodnice u čast pripadnicima plemićkih i vjerskih krugova u Zadru, Splitu i Dubrovniku (1815–1850)

Prigodnim su stihotvorstvom, međutim, obilježavana i razna javna događanja iz života visokoga klera ili plemstva. Tako pronalazimo prigodnice nast-

le povodom ustoličenja biskupa, mlade mise ili korizmene propovijedi nekoga crkvenoga uglednika, kao u slučaju kotorskoga biskupa Stefana Pavlovića-Lučića, koji je 1819. godine održao korizmenu propovijed u Kotoru (Bubanović 1830), a potom 1821. godine i u Splitu (Ivellio 1821). Prigodnice su napisane i povodom korizmene propovijedi Dujma Basse 1822. u Splitu (Ivellio 1822), Raffaella Radeglie 1829. u Dubrovniku (Bizar 1829) ili, pak, Benigna Albertina 1832. godine u Kotoru (Stulli i drugi 1832). Doznajemo iz prigodnica i da je Ivan Skakoc postao biskupom Lesine 1822. godine (Bajamonti 1823), Stjepan Paulović-Lučić biskupom Kotora 1828. godine (Cindro 1828), Pavao Klement Miošić splitskim biskupom 1830. godine (Dudan 1830), Antonio Giuriceo dubrovačkim biskupom 1830. godine (Radeljević 1830), Josip Godeassi splitsko-makarskim biskupom 1840. godine (Čobarnić 1840), Toma Jederlinić biskupom Dubrovnika i Trebinja 1843. godine (Stulli i drugi 1843) itd. Prigodnice su napisane i prigodom mlade mise Stjepana Ivačića 1824. u Dubrovniku (Bizar 1824) ili, pak, Antonija Bötnera 1827. godine u Zadru (Ivellio 1827).

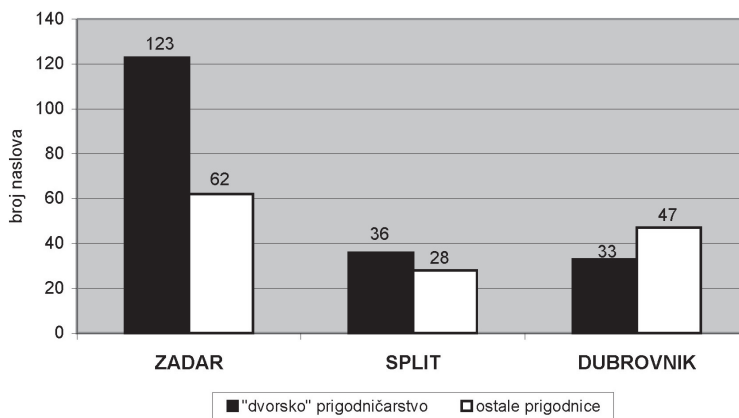
Pronalazimo i prigodnice posvećene namjesniku Tomašiću prigodom njegova povratka iz Beča 1822. godine (Ivellio 1822) ili, pak, proslave pedeset godina službe 1831. godine (Brambilla 1831). Više je prigodnica posvećeno i namjesniku Lilienbergu, primjerice, prigodom njegova prvoga posjeta zadarском kasinu 1831. godine (Brambilla 1831), povratku s putovanja unutrašnjošću Dalmacije 1833. godine (Brambilla 1833), povratku iz Beča 1837. godine (Franceschi 1837), kao i njegovu promaknuću 1838. godine (Jakšić 1838) ili, pak, proslavi pedesetogodišnjice njegove službe 1840. godine (Ferrari-Cupilli 1840). Novi namjesnik Tursky, koji je postavljen 1842. godine, povod je slavlju i prigodnicama u njegovu čast (Menis 1842) itd. Nadalje, bilježi se i otvaranje teološkoga instituta u Zadru 1821. godine (Miočević 1821) ili, pak, otvaranje ceste preko Velebita 1832. godine (Jakšić 1832).

Iako su takve prigodnice bile najbrojnije, zabilježen je i velik broj prigodnica nastao povodom zaruka i vjenčanja. Tako bilježimo vjenčanje grofa Nicolòa de Balbija groficom Antonijom de Ghetaldi te vjenčanje Nicolòa Luigija de Poze Maddalenom de Gozze 1816. godine, Nikole Tripkovića Anom Ivanović 1820. godine, Enrica Rehe i Carlote Thiepolo 1821. godine, Biagia de Ghetaldija i Sigismonda de Ghetaldi-Gondole Annom i Orsolom dei Bosdari 1828. godine itd.²⁰ Prigodnice su bile pisane i povodom smrti uglednih pripadnika društva, kao u slučaju ugledne barunice Eleonore de Kœttschaü 1819, Eleonore Rendich 1822, Marije Chersa 1825, Tome Chersa 1826, Luke Stullija 1828. godine, Nikole Jakšića 1841. godine itd.²¹ Dubrovnik je u odnosu na svoju cjelokupnu knjižnu produkciju prednjačio u

²⁰ Za primjere prigodnica vidi: Lakuš 2005.

²¹ Isto.

broju takvih prigodnica, kao što je vidljivo i iz grafikona 5. Prikaz “dvorskog” prigodničarstva i ostalih prigodnica u svim trima izdavačkim i tiskarskim središtima to još zornije predočava (grafikon 6). Dok je Zadar u produkciji “dvorske” prigodne poezije daleko nadmašio Split i Dubrovnik, u Dubrovniku je, pak, tiskan veći broj prigodnica posvećenih vjerskim i plemićkim krugovima. Tradicija “gospara” i svijest o višestoljetnom postojanju slobodne Dubrovačke Republike, koja je nakon Bečkoga kongresa ušla u sastav Dalmacije, bili su očito u Dubrovniku još uvijek vrlo živi. Ta se svijest održala i u specifičnom dubrovačkom “slovinstvu”, čiju je osnovu činila ideja dubrovačke posebnosti, koja se ponajprije očitovala u otporu da se dubrovački identitet utopi u austrijsku pokrajinu Dalmaciju (Stančić 1999: 127). Njezini su podupiratelji bili najčešće pripadnici slojeva koji su bili nositelji nekadašnjega staleškoga i političkoga sustava Dubrovačke Republike, te su i nakon propasti Republike uspjeli očuvati tu tradiciju. Drugim riječima, “aristokratizam” duha uspio se u Dubrovniku očuvati dulje od same aristokratske Republike.²² Dostupni spisi austrijskoga policijskoga redarstva samo potvrđuju da su upravo dubrovačka vlastela bila najnezadovoljnija novom austrijskom vlašću (Pederin 1993: 149–156), pa stoga ne čudi da ona nisu u tako velikoj mjeri posvećivala prigodnice caru ili članovima carske obitelji. Stoga, iako i među Dubrovčanima pronalazimo vrlo produktivne dvorske prigodničare (navedimo samo primjer Anđela Maslaća), prigodnice potaknute važnijim društvenim i kulturnim događanjima samoga grada i njegovih ljudi bile su ipak brojnije.

Grafikon 6. “Dvorsko” prigodničarstvo i prigodnice posvećene pripadnicima plemićkih i vjerskih krugova (1815–1850)

²² Ta se kultura, počivajući na starom humanističkom studiju i klasičnoj naobrazbi, suočavala s nestajanjem dotadašnjih kulturnih normi, te je posljednji put odjeknula upravo u prigodnom stihotvorstvu suprotstavljajući se posve drukčijim svjetonazorskim vrijednostima (Bratičević 2005: 28).

Naposljetku, imajući u vidu činjenicu da su prigodnice velikim dijelom bile pisane na talijanskom i latinskom jeziku možemo zaključiti da one zapravo pripadaju kulturi obrazovane elite, čiji su omiljeni oblik društvene i literarne komunikacije. Iako možda nemaju visok umjetnički doseg, što, doduše, nije bio predmet interesa ovoga rada, važne su s kulturno-povijesnoga, pa čak i društveno-političkoga aspekta. Uz to što svjedoče o tadašnjem običaju da se na neposredan način poprate važni događaji ili čak ideje određenoga vremena, one su i izraz vremena u kojem nastaju te atmosfere u kojoj su pjesnici stvarali pa stoga doista možemo reći da odišu duhom lokalne (dalmatinske) sredine ili, kao što je vidljivo iz primjera dubrovačkih prigodnica, nerijetko reflektiraju i neka prošla vremena. Iz navedenih razloga možemo ih doista smatrati vrlo vrijednim povijesnim izvorom i važnim dokumentima za proučavanje kulturno-političke povijesti dalmatinskoga prostora te iznimno dragocjenim vrelom raznovrsnih podataka o javnom životu Dalmacije u prvoj polovici 19. stoljeća.

Izvori

- Andrović, Rafael, i drugi. 1815. *Alla sacra Cesarea Regia Apostolica Maestà di Francesco I. Imperatore d'Austria ... per la riunione della provincia di Ragusa all'Impero: poesie*. Ragusa: Presso Antonio Martecchini.
- Bajamonti, Augustino. 1823. *Nel solenne ingresso alla vescovile sede di Lesina di M.r Giovanni Scacoz: versi*. Spalato: Demarchi.
- Brambilla, Agostino. 1833. *A Sua Eccellenza il Signor Governatore civile e militare della Dalmazia Venceslao Vetter conte di Lilienberg ... reduce dall'interno della Provincia dalla sovrana clemenza e munificenza a Lui affidata dopo due mesi di lontananza in segno di allegrezza: quest'epistola gratulatoria la città di Zara devotamente consacra*. Zara: Tipografia Demarchi.
- Brambilla, Agostino. 1831. *Festeggiandosi in Zara il cinquantessimo anno di servizi prestati da Sua eccellenza Francesco Saverio libero barone de Tomassich ... all'augustissima casa d'Austria*. Zara: Tipografia Battara.
- Brambilla, Agostino. 1831. *In occasione che S. E. Venceslao Wetter de Lilienberg onora per la prima volta di sua presenza il Casino di Zara: sonetto di Agostino Brambilla; addita versione germanica F. Gömmel*. Zara: Battara.
- Bizar, Ivan. 1829. *Al Chiariss. Signore Raffaele Canonico Radeglia che compie le sue prediche quaresimali nella chiesa metropolitana di Ragusa l'anno 1829: ode*. Ragusa: Nella tipografia di A. Martecchini.
- Bizar, Ivan. 1824. *All'egregio signor D. Stefano Ivacich per la prima messa che celebra in Ragusa l'anno 1824.: sonetti ...* Ragusa: Per Antonio Martecchini.
- Bubanović, Vasilije. 1830. *Pjeszma u Zadru na dan narodyenya Franca pervoga Austrianzkoga cara y kralya*. Zara: Od szlovopecsatnice Battara.

- Chersa, Antonio, i drugi. 1826. *Nella faustissima occasione della ricuperata salute di S. M. I. R. A. Franceso I. d'Austria: versi*. Ragusa: Per Antonio Martecchini.
- Cindro, Giuseppe. 1828. *A Monsignor Stefano Paulovich vescovo di Cattaro: ode di Giuseppe Cindro*. Spalato: Dai tipi di G. A. Piperata e figlio.
- Čobarnić, Josip. 1840. *Illustrissimo ac Reverendissimo D. D. Josepho Godeassi episcopo Spalatensi ac Macarensi olim Salonitano cum regimen faustissime susciperet in signum gratulationis et obsequii hoc carmen Joseph can. Ciobarnich D. D. D.* Spalato: Typis Bernardi Piperata.
- Čobarnić, Josip, i drugi. 1826. *Nella faustissima occasione della ricuperata salute di S. M. I. R. A. Francesco I. d'Austria: poesie latine ed italiane*. Spalato: Per Gio Antonio Piperata, e Figlio.
- Dudan, Leonardo. 1830. *A mons. Paolo Miossich vescovo di Spalato dopo la lunga vacanza di questa illustre antica sede meritamente prescelto a pastore ottimo per dottrina, zelo ed animo egregio nel di' del solenne suo ingresso: questo pegno di venerazione ed esultanza offre un cittadino di Spalato zelantissimo della gloria e del bene della sua patria il venti aprile MDCCCXXX*, Spalato.
- Ferrari-Cupilli, Giuseppe. 1840. *A Sua Eccellenza il Signor conte Venceslao Vetter di Lilienberg ... compiendo felicemente il cinquantessimo anno de'suoi brillanti servigi resi allo stato: omaggio della Congregazione municipale della ducale città di Zara*. Zara: Tipografia Fratelli Battara.
- Franceschi, Giovanni. 1837. *A Sua Eccellenza Venceslav Wetter co: di Lilienberg governatore civile e militare della Dalmazia ... nel suo fausto ritorno dalla metropoli dell'Impero la riconoscenza città ducale di Zara quest'omaggio in segno di sincera esultanza consacra: cantata*. Zara: Battara.
- Frapporti, Giovanni. 1826. *Dopo il dramma di Metastasio; La Clemenza di Tito con cui la città di Zara festeggia in teatro nel di' 27 Marzo 1826 il ristabilimento in salute di S. M. l'Imperatore e Re Francesco I. il genio della Dalmazia recita i seguenti versi, Frapporti*. Zara: Giovanni Demarchi.
- Ivellio, Niccolò. 1822. *Nel ritorno da Vienna in Dalmazia di Sua Eccellenza il signor Francesco Saverio libero barone de Tommasich ...: sciolti...* Spalato: Pel Demarchi.
- Ivellio, Niccolò. 1827. *Per la prima messa celebrata in Zara dall'egregio e distinto sacerdote Antonio Bötner ...: ode ...* Zara: Dalla Stamperia Governiale di Gio: Demarchi.
- Ivellio, Niccolò. 1821. *Terminando la predicazione quadragesimale nella chiesa cattedrale di Spalato il reverendo D.n Steffano Paulovich Lucich ...: ottave ...* Spalato: Dalla Stamperia Demarchi.
- Ivellio, Niccolò. 1822. *Terminando la predicazione quaresimale nella Chiesa Cattedrale di Spalato Il Reverendo D.n Doimo Bassa: elegia*, Spalato: Pel Demarchi.
- Jakšić, Nikola. 1832. *Festeggiandosi l'apertura della grande strada del Velebich: inno bardico*. Zara: Tipografia Demarchi.

- Jakšić, Nikola. 1838. *Per la promozione in generale artiglieria di Sua Eccellenza Venceslao co. di Lilienberg governatore civile e militare nella Dalmazia ec. ec. ec : inno*. Zara: Dalla tipografia dei fratelli Battara.
- Jakšić, Nikola. 1818. *Per il fausto arrivo di Sua Maestà Francesco Primo in Dalmazia : componimenti di Nicolò Giachich ...* Zara: Dalla Stamperia Governiale.
- Jakšić, Nikola. 1816. *Sentimenti espressi estemporaneamente da Nicolò Giachich ... nell'inaugurazione del ritratto di S. M. I. R. Francesco I. dopo l'allocuzione pronunziata del Reverendissimo Monsignor Arcidiacono d.r Giovanni Giurovich*. Zara: Dai torchi di Antonio-Luigi Battara stampatore governiale.
- Lakuš, Jelena. 2005. *Izdavačka i tiskarska djelatnost na dalmatinskom prostoru (Zadar, Split i Dubrovnik) u prvoj polovici 19. stoljeća (1815–1850): Bibliografija monografskih i serijskih publikacija – građa*. Split: Književni krug.
- Menis, Guglielmo. 1842. *Fessteggiandosi nel 31 Gennaio 1842 la promozione di S. E. G. Turszky a governatore della Dalmazia...* Zara: Battara.
- Miočević, Fran. 1819. *Compiendo il quaresimale in Cattaro il M.r. Stefano Paulovich Lucich 1819: canzone ..., s. l.*
- Miočević, Fran. 1821. *In occasione della solenne apertura dell'Istituto teologico de'chierici illirici in Zara fondato dalla illuminata pietà di Francesco Primo Imperatore e Re: ode ...* Zara: Dalla Stamperia Governiale.
- Radeljević, Rafael. 1830. *Ad amplissimum, ornatissimumque virum Antonium Giuricaeum electum episcopum Rhacusinum: elegia*. Rhacusae: Excudebat Antonius Martecchini Typographus.
- Sorgo, Giovanni de, i drugi. 1818. *Festeggiamento dell'arrivo in Ragusa delle Loro Maestà Francesco I. Imperator d'Austria ... e Carolina Augusta Imperatrice e Regina: esercizio accademico di belle lettere tenuto degli scolari delle due classi di umanità nel Ces. Reg. Ginnasio di Ragusa il giorno di Maggio MDCCCXVIII*. Ragusa: Presso Antonio Martecchini.
- Stulli, Bernard, i drugi. 1843. *La comune di Ragusa offre questa corona di fiori poetici a Monsignor Tommaso D. Jederlinich ... vescovo di Ragusa nella fausta occasione dell'arrivo alla Sua sede*. Ragusa: Dalla tipografia Martecchini figlio.
- Stulli, Bernard, i drugi. 1832. *Per la fausta elezione a ministro provinciale de' minori osservanti di Ragusa del P. M. R. Benigno Albertini ...: versi pubblicati nell'occasione, che il medesimo con universale applauso compiva per la terza volta nella Chiesa Cattedrale di Cattaro le prediche Quadragesimali*. Ragusa: Co'tipi di Antonio Martecchini.
- Točić, Antonio, i drugi 1818. *Pel faustissimo arrivo in Spalato delle loro Maestà Francesco Primo Imperatore e Re, e Carolina Augusta Imperatrice e Regina avvenuto li 12 maggio 1818: omaggio di suddita devozione ed esultanza*. Spalato: Dalla stamperia Demarchi.

Literatura

- Bratičević, Irena. 2005. Latinsko prigodno pjesništvo u Dubrovniku u 19. st. *Latina et Graeca* 8: 15–29.
- Brešić, Vinko. 2005. Tri prigodnice biskupu Strossmayeru (Preradovićeve, Šenoina i Kranjčevićeva). *Zbornik 1. i 2. Strossmayerovih dana*. Mirko Ćurić, ur. Đakovo: Matica hrvatska.
- Budak Neven, Mario Strecha, Željko Krušelj. 2003. *Habsburzi i Hrvati*. Zagreb: Srednja Europa.
- Ćosić, Stjepan. 2003. Luko Stulli i dubrovačka književna baština. *Anali Dubrovnik* 41: 259–286.
- Ćurić, Mirko. 2006. *Prigodnice biskupu Strossmayeru objavljene u Glasniku od 1875. do 1903., Zagrebačkom katoličkom listu 1858. i Spomen knjizi iz Bosne 1901.* Đakovo: Društvo hrvatskih književnika, Ogranak slavonsko-baranjsko-srijemski.
- Ćurić, Mirko. 2005. *Prigodnice biskupu Strossmayeru objavljene u Glasniku od 1874. do 1905.* Đakovo: Matica hrvatska.
- Gavrin, Mira. 1970. Pjesništvo narodnog preporoda u odnosu na njemačko i austrijsko pjesništvo. *Hrvatska književnost prema evropskim književnostima*. Zagreb: Liber.
- Jembrih, Alojz. 1995. Stoosove pjesme prigodnice banu Jelačiću. *Zaprešićki godišnjak* 98: 51–60.
- Izvešće o radu NSK za 2003. godinu*. 2004. <<http://www.nsk.hr/download/IZVJESCE2003.pdf>> (Pristupljeno 20. veljače 2010.)
- Izvešće o radu NSK za 2005. godinu*. 2006. <<http://www.nsk.hr/download/IZVJESCE2005.pdf>> (Pristupljeno 20. veljače 2010.)
- Perić, Olga, Darko Novaković, Gorana Stepanić. 2006. *Izveštaj od 26. rujna 2006. Vijeću poslijediplomskih studija Filozofskog fakulteta u Zagrebu o ispunjavanju uvjeta mr. sc. Irene Galić za stjecanje doktorata znanosti u okviru Jednogodišnjega doktorskog studija književnosti*. <www.ffzg.unizg.hr/files/001933_3.doc> (Pristupljeno 20. veljače 2010.)
- Jurić, Šime. 1968–1982. *Iugoslaviae scriptores Latini recentioris aetatits: Opera scriptorum Latinorum natione Croaturum usque ad annum MDCCCXLVIII typis edita*. Zagreb.
- Lakuš, Jelena. 2005. Između govornog i pisanog jezika: višejezična slika dalmatinskog prostora prve polovice 19. stoljeća. *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 48 (3–4): 84–107.
- Lakuš, Jelena. 2007. Jozefinistički duh i katekizmi prve polovice 19. stoljeća u Dalmaciji. *Croatica Christiana Periodica* 31(59): 67–84.
- Laljak, Stjepan. 2001. *Ustani bane: prigodnice o banu Josipu Jelačiću: bibliografija i tekstovi odabranih prigodnica*. Zaprešić – Zagreb: Matica hrvatska Zaprešić – Knjižnice grada Zagreba.

- Laljak, Stjepan. 2000/2001[i. e. 2002]. Prigodnice o banu Jelačiću: bibliografija. *Zaprešićki godišnjak ...: za grad Zaprešić i općine Brdovec, Bistra, Dubravica, Luka, Marija Gorica i Pušća* 10/11: 485–509.
- Lukežić, Irvin, Šime Demo. 2007. O nadvojvodi palatinu Josipu i posvećenoj mu riječkoj odi. *Fluminensia* 19(2): 1–21.
- Lukežić, Irvin. 2007. Riječki letak kao oblik učene i pučke književne tradicije. *Fluminensia* 19(1): 13–34.
- Nižić, Živko. 1999. Agostino Brambilla (1800.–1839.): prvi urednik *Gazzette di Zara* i pjesnik prigodničar. *Istarske i dalmatinske teme*. Živko Nižić, ur. Rijeka: Edit.
- Nižić, Živko. 1984. *Nikola Jakšić, zadarski književnik, prevodilac i rodoljub (1762–1841)*. Zadar: Zavod za povijesne znanosti Istraživačkog centra Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti.
- Obad, Stijepo. 1975. O karbonarima u Dalmaciji. *Zadarska revija* 1: 96–99.
- Obad, Stijepo. 1984/85. Razvoj slobodoumlja u gradskom društvu Dalmacije od prosvjetiteljstva do pojave ilirizma. *Radovi Zadar, Razdio povijesnih znanosti* 11: 149–158.
- Pederin, Ivan. 2008. *Austrijska cenzura i nadzor nad tiskom u Dalmaciji*. Zadar: Ogranak Matice hrvatske.
- Pederin, Ivan. 1993. Političko nezadovoljstvo u Dubrovniku 1820–1859 (prema spisima austrijskog političkog redarstva). *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 30: 149–156.
- Pšihistal, Ružica, Tihonija Zovko. 2009. Bibliografija pjesničkih prigodnica biskupu Josipu Jurju Strossmayeru. *Diacovensia* XVII(1): 157–196.
- Stančić, Nikša. 1999. Etničnost na hrvatskom prostoru u XIX. stoljeću: od etničke zajednice, plemićkog naroda i pokrajinskih partikularizama do hrvatske nacije. *Etničnost i povijest*. Emil Heršak, ur. Zagreb: Institut za migracije i narodnosti – Naklada Jesenski i Turk – Hrvatsko sociološko društvo.
- Zorić, Mate. 1971. Romantički pisci u Dalmaciji. *Rad JAZU* 357: 353–477.

Croatian Written Heritage as a Historical Source: Occasional Verse and the Austrian Empire in the First Half of the 19th Century

When Dalmatia became an integral part of the Austrian Empire by a decision of the Congress of Vienna in 1815, rigorous censorship affected book production in Dalmatia too. It remained both quantitatively and qualitatively behind much of Central and Western Europe. Its most significant part belonged to the occasional verse. Comprising approximately forty percent of the overall book production, it seemed to be the most popular (and acceptable) genre of the period, and it is one of the reasons why the 19th century has sometimes been called the “golden” age of the occasional verse. Occasional poetry was written for or prompted by a special occasion such as the Emperor’s birthday, a coronation, an anniversary, his arrival in the city, a funeral, etc. However, occasional poetry was also written to celebrate the engagements or weddings of the members of upper-class families or other significant events of their personal lives, to commemorate their funerals, etc. It was also produced for special occasions, such as bishop investiture, first mass of Catholic priests, etc. In spite of such great popularity, it can rarely be found in the collections of the most significant lyric poetry, being qualified as poetry without larger esthetic value. Only recently has it attracted the interest of researchers, mainly literary historians and Latinists. However, historians place it on the margins of their interest, although occasional verse may be regarded as a very precious historical source, which is the main point of this paper as well. The paper analyses occasional poetry from three aspects – socio-political, cultural and communicational, suggesting that it does not only reflect the age when it was written but also the past times. The analysis has been carried out on occasional verse printed in all three publishing and printing centres in Dalmatia of the period (1815–1850) – Zadar, Split and Dubrovnik. Research has shown that occasional verse was usually written in Italian and Latin and rarely in Croatian. A large part of occasional poetry was dedicated to the Habsburg Emperors Franjo I and Ferdinand I, the former Emperor being obviously more popular among the authors. The paper discusses the reasons for this popularity, suggesting that this kind of “court” occasional poetry was more common in Zadar and Split. On the other hand, Dubrovnik noted more occasional verse written to celebrate the important events in the lives of their patrician families, which suggests a strong aristocratic spirit of the historical Republic of Dubrovnik. The paper provides several examples of both kinds of occasional verse, and ends with the conclusion that occasional poetry does reflect the local (Dalmatian) spirit and can thus be considered an important historical source.

Key words: Dalmatia, occasional poetry, Austrian Empire, 19th century